

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

А.С. Кобець, д.держ.упр., професор
nauka_ddau@ua.fm

Л.І. Катан, д.е.н., доцент
katanli@mail.ru

Ю.І. Грицан, д.б.н., професор
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет
ygritsan@mail.ru

О.А. Демидов, директор Департаменту землеробства
Міністерство аграрної політики та продовольства України
ygritsan@mail.ru

Становлення концепції сталого розвитку аграрної сфери в світі обумовило формування органічного руху на Україні. Органічне виробництво було започатковане в 90-х роках минулого століття на Європейському просторі й поширюється з кожним роком щодо обсягів споживання та збільшення асортименту органічних видів продукції. Зростання попиту на продукцію викликає необхідність його задоволення за всіма встановленими умовами. З цього приводу сільськогосподарські землі мають високий потенціал щодо їх переведення в землі для органічного призначення. Процес адаптування сільськогосподарських земель до органічного виробництва проходить поступово, враховуючи його особливості в Україні: відсутність достатньої кількості офіційно-зареєстрованих сертифікаційних центрів, нерозвиненість ринкової інфраструктури, складність забезпечення всіх технологічних вимог вирощування продукції. Ситуація погіршується й тим, що відбувається нерациональне використання сільгоспугідь у галузях рослинництва, яке призводить до суттєвого екодеструктивного впливу на агроландшафти та формування рекреаційних лісопольових агроландшафтів.

Тенденції посилення екодеструктивних або екологічнонебезпечних процесів при аграрному виробництві були закладені раніше за часів адміністративно керованої економіки, за реалізації домінуючої хіміко-техногенної стратегії його інтенсифікації, яка ґрунтувалася на широкомасштабному зростаючому використанні не відновлюваних природних ресурсів, природоантагоністичних хімічних засобів підвищення родючості ґрунту, захисту рослин від шкідників і хвороб, нерациональній організації тваринництва, не виважених масштабах меліорації земель тощо.

Є.В. Милованов та О.В. Ходаківська вказують на відсутність державного управління та фінансової підтримки у вигляді дотацій як одного з основних недоліків, який стримує формування органічного руху в Україні [1, 2]. В той же час В.М. Сучкова визначає, що українська органічна продукція потенційно має високу конкурентоспроможність, оскільки її мінімальна ціна, порогом якої є рівень собівартості, є нижчою за мінімальну ціну органічної продукції європейських країн [3]. Крім того, поряд з назначеними недоліками необхідно відмітити, що стримуючими чинниками переходу до органічного виробництва сільськогосподарської продукції є відсутність ланцюжку «аграрна освіта – аграрна наука – аграрний бізнес», низький рівень розвитку інноваційної діяльності, зростаючий рівень екодеструктивного впливу аграрного виробництва на агроландшафти та низький рівень їх природо відтворення [4].

На нашу думку, в сучасних умовах в контексті концепції сталого розвитку та формування засад органічного виробництва необхідно застосовувати важелі державного управління з метою спонукання аграрних товаровиробників до формування ресурсоекономної раціоналізації структури земельних угідь, які використовуються для сільськогосподарського виробництва, раціонального співвідношення ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень, підтримання родючості ґрунтів тощо.

Надто важливим заходом у цьому напрямі є консервація деградованих малопродуктивних сільськогосподарських земель з подальшим їх залуженням та залісненням. Законом України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000 – 2015 роки» №1989 від 21 вересня 2000 р. передбачено відвести під консервацію 2,3 млн.га деградованих, малопродуктивних сільськогосподарських земель (7,2 % ріллі).

Для фінансового забезпечення заходів щодо зменшення екодеструктивного впливу аграрного виробництва на компоненти навколишнього середовища та земельні ресурси пропонуємо здійснити удосконалення податкового законодавства в напрямках розмежування екологічного податку між місцевими бюджетами; запровадження штрафних санкцій за недотримання сівозмін; запровадження штрафних санкцій за збільшення екодеструктивного впливу на агроландшафти.

Враховуючи цільовий характер екологічного податку, з метою збільшення фінансового забезпечення засад сталого агрогосподарювання замість запропонованого з 2014 р. розмежування екологічного податку у пропорціях: до державного бюджету

зараховувати 53 % податку, а до місцевих – 47 %, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів – 33,5 %, обласного бюджету – 13,5 %, використовувати наступну схему: екологічний податок до державного бюджету не зараховувати та, відповідно, внести зміни до Бюджетного кодексу України у частині зарахування екологічного податку, а саме до сільських, селищних, міських бюджетів зараховувати 70 % надходжень екологічного податку та 30 % – до обласного бюджету [4]. З метою упередження втрат місцевих бюджетів з орендної плати за землю пропонуємо вдосконалити законодавство у сфері земельних відносин щодо забезпечення своєчасного проведення нормативної грошової оцінки земель та скорочення термінів оформлення і реєстрації договорів на оренду земельних ділянок.

За нинішньої продовольчої кризи у світі, яка, за оцінками фахівців, посилюватиметься, появою нових ринкових можливостей, слід очікувати як в Україні, так і Дніпропетровській області подальшої інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що призведе до поглиблення еколого-деструктивних наслідків аграрної діяльності: відмови від сівозмін і відведення землі під пар; звуження спеціалізації аграрного виробництва, надання переваги вирощуванню комерційних культур і витіснення кормових культур; збільшення навантаження на пасовища та загалом формування екологічно несприятливих агроландшафтів, зі скороченням у них природних елементів; розширення застосування агрохімікатів; посилення концентрації земель, укрупнення господарств, поглиблення районування виробництва.

В умовах сьогодення доцільним є визнання екологічно орієнтованого сільгоспвиробництва з пріоритетним напрямом ведення останнього на територіях з критичним станом навколишнього середовища

Значний внесок в розв'язання цієї проблеми здійснює Фонд відродження Л.Д. Кучми «Україна», при підтримці якого в аграрних ВНЗах України було створено п'ять Центрив природного землеробства (Дніпропетровськ, Полтава, Житомир, Миколаїв, Мелітополь), а також Школа фізичної економії в Києві, Центр екологічної культури в Запоріжжі.

На наше глибоке переконання, розвиток органічного виробництва в аграрному секторі економіки України повинен ґрунтується на поєднанні моделі інноваційного розвитку аграрного сектору «аграрна освіта – аграрна наука – агропромислове виробництво» з ринком вітчизняної органічної сільськогосподарської

продукції, іншими суб'єктами господарювання за підтримки державних та місцевих органів.

Сучасна аграрна вища освіта повинна сприяти формуванню більш високого рівня екологічної свідомості та екологічного складу мислення, що обумовлює необхідність зміни методологічного підходу до формування проблеми обмеженості ресурсів з урахуванням засад фізичної економії.

Для цього необхідно, перш за все: розробити та запровадити комплексні програми безперервного навчання та виховання студентів у галузі раціонального природокористування з урахуванням усіх екологічних аспектів та здійснювати їх реалізацію у навчальному процесі; удосконалити методiku викладання екологічного права та вибіркового дисциплін з еколого-правових дисциплін у сучасних умовах; створити нові та реорганізувати діючі наукові, зокрема, еколого-експертні центри, діяльність яких спрямована на дослідження та оцінку різноманітних проблем охорони довкілля; визначити пріоритетні напрями наукових досліджень у галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля, створення засад екологічної безпеки; організувати дослідження та експерименти з вирішення проблем охорони природного середовища, раціонального природокористування, запровадження маловідходних та енергозберігаючих технологій в агропромисловому секторі.

Враховуючи особливості органічного виробництва в аграрній сфері Дніпропетровщини, з метою практичної реалізації результатів проведених фундаментальних та прикладних досліджень в 2010 р. в Дніпропетровському державному аграрно-економічному університеті було створено Центр природного землеробства, а в 2012 р. Інноваційний центр аграрних технологій, за допомогою яких було розроблено дві інноваційні пропозиції «Модульні малі свиноферми для індивідуальних господарств», «Створення тепличного господарства на території ставка – охолоджувача», доведена їх економічна ефективність та розпочато формування венчурного фонду для фінансування реалізації запропонованих інноваційних аграрних пропозицій.

Вважаємо, що на інституціональному рівні доцільно внести зміни в проєкту Концепції «Державної програми сталого сільського розвитку України на період до 2025 року», доповнивши п'ятий розділ підрозділом «Створення аграрного інноваційно-орієнтованого освітнього простору» на основі імплементації моделі інноваційного розвитку «аграрна освіта – аграрна наука – аграрний бізнес»; створення сучасної інноваційної інфраструктури в аграрних закладах

освіти (у вигляді інноваційних центрів аграрних технологій, студентських бізнес-інкубаторів; центрів природного землеробства тощо).

Таким чином, враховуючи актуальність розвитку органічного виробництва та забезпечення продовольчої безпеки держави, в межах обраної аграрної політики, необхідно мати якісно нові фінансово-економічні механізми та інституціональні рішення у сфері трансформації державного управління та фінансування розвитку аграрної сфери.

Література

1. Мілованов Є. В. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції // Матеріали науково-практичного семінару «Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції» (Львів, 31 березня 2004 р.). – 2004. – С. 37-42.

2. Ходаківська О. В. Світова практика державного регулювання та підтримки органічного виробництва / О.В. Ходаківська, С. Г. Корчинська // Серія «Економічні науки» : Вісник Харківського національного університету сільського господарства. – 2011. – Вип. 113. – С. 418-423.

3. Сучкова В.М. Методичні підходи до обґрунтування ціни пропозиції на органічну продукцію / В.М. Сучкова // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 110 – 115.

4. Катан Л.І. Економічне забезпечення сталого розвитку аграрної сфери / Л.І. Катан. – Суми: Довкілля. – 2012. – 345 с.